

de werken, die vrijwel alle wortelden in de protestantse geschiedconceptie. Volgens die conceptie was door de reformatie de christelijke kerk in haar oorspronkelijke apostolische zuiverheid hersteld, nadat in de middeleeuwen al een enkeling daartoe pogingen had gedaan. Eén van die 'pre-reformatoren' was volgens Lydius Nicolaas van Clémanges en vandaar zijn inspanningen om diens verzamelde werk uit te geven. Lydius steunde daarbij op de intensieve correspondentie die hij met belangrijke vertegenwoordigers van het humanisme van zijn tijd voerde. Na 1617 droogde zijn stroom geleerde werken echter op, naar Posthumus Meyjes meent waarschijnlijk omdat de meeste correspondenten behoorden tot het remonstrantse kamp. 'Zo is men geneigd te zeggen dat in zijn [i.e. Lydius'] biografie exemplarisch wordt wat één van de meest jammerlijke gevolgen van de godsdiensttwisten was: gereformeerd protestantisme en christelijk humanisme werden van elkaar losgescheurd en gingen voortaan goeddeels hun eigen weg — tot schade van beide' (234). Door een artikel te schrijven over een geval dat op exemplarische wijze iets laat zien van een vak (kerkgeschiedenis) en enkele thema's (de protestantse geschiedconceptie, het uiteengaan van gereformeerd protestantisme en christelijk humanisme) heeft Posthumus Meyjes ook nog een exemplarisch voorbeeld van een bijdrage tot een feestbundel geleverd — tot eer van zichzelf en de gefêteerde.

K. van Berkel

J. de Belder, W. Prevenier, C. Vandenbroeke, ed., *Sociale mobiliteit en sociale structuren in Vlaanderen en Brabant van de late middeleeuwen tot de 20e eeuw* (Studia historica Gandensia CCLVII; Gent: Afdeling geschiedenis RU Gent, 1983, 215 blz.).

Vanaf de jaren zestig is in België de belangstelling voor een bredere sociale geschiedenis en met name voor de sociale structuren en de sociale mobiliteit sterk toegenomen. De laatste jaren is dit onderzoek vooral aan de Rijksuniversiteit te Gent welhaast systematisch doorgevoerd van de middeleeuwen tot de nieuwste tijd. Onderhavige bundel biedt een staalkaart van zeer verscheiden benaderingswijzen die daarbij werden aangewend. M. Danneel, 'Weduwen en sociale mobiliteit. Het juridisch statuut van de weduwen in Vlaanderen, in de 14e-15e eeuw, in het bijzonder te Brugge' (9-21) toont vanuit de normatieve bronnen, het privaat- en het strafrecht en de ambachtskeuren aan hoe weduwen te Brugge een zekere voorkeursbehandeling genoten. Weduwen konden voor ambitieuze jongelui een sociale stijging betekenen, maar de reglementen beperkten deze mogelijkheden ten bate van de belangen van de familie en van de ambachtsleden.

H. Dégrevé en I. Schoups vervolgden een onderzoek van M. Boone, M. Dumon en B. Reusens over de Gentse immobiliënmarkt van 1483 tot 1503, verschenen in 1981 in *Standen en Landen*, met vijfjaar 1478-1483 (23-40). I. Schoups beschrijft verder de methode om de Gentse schepenakten via een computerbewerking te benutten. Zij laat de lezer echter voorlopig in het ongewisse over de problemen die met een dergelijke data-bank zullen worden aangepakt (41-58). C. Vandenbroeke, 'Parochieregisters als bron voor de studie van sociale stratificatie' (59-78) is een van de eersten in België die de kosten van lijkdiensten en de plaats van begraving als indicaties voor de sociale structuur benut. Bij wijze van test werden de parochies

Wachtebeke (arrondissement Gent) en Erembodegem (arrondissement Aalst) tijdens de achttiende eeuw uitgekozen. Bij confrontatie met bronnen die de vermogensverdeling weerspiegelen bleek het beeld van de parochieregisters wat te vleiend te zijn.

J. Denolf, 'Socio-professionele structuren binnen de Brugse samenleving rond het midden van de achttiende eeuw' (79-127) analyseert de bevolkingstelling die in 1748 op bevel van de Franse bezetter met het oog op een belastingheffing werd doorgevoerd. De auteur verzekert ons van de hoge nauwkeurigheid ervan, maar gaat daar niet verder op in. De ervaring heeft echter geleerd dat waar de Franse bezetters dergelijke tellingen organiseerden in Brabant, de resultaten soms ver beneden de werkelijkheid bleven. Een beknopte kritische studie was beslist geen overbodige luxe geweest. De auteur had ook best wat duidelijker geweest kunnen zijn over de aanslagen van de regulieren, die volgens hem nagenoeg allemaal in de hoogste klasse werden aangeslagen. Hij schijnt wel de gemeenschappen in hun geheel bedoeld te hebben, maar een opdeling per lid van deze gemeenschappen zou duidelijker geweest zijn. De bijlagen (128 en 130-131) die hij aankondigt (118 en 125) hebben wij niet teruggevonden en ook de abdij Ter Duinen (119) komt in zijn tabellen niet voor. De bewering dat 'burgemeester, schepenen en de trésorier behoorden tot de traditionele ambtsadel' (121) gaat ons inziens verder dan de auteur bedoelt. Een echte aanduiding over 'edellieden' in de tabellen ontbreekt, zodat het niet overtuigt als de auteur stelt dat zij ook onder lagere klassen en fiscaal vrijgestelden voorkwamen (122).

M. Kin, 'Ruimtelijke stratificatie van arm en rijk te Gent. Een doorsnede in 1741 en ca. 1777/84' (129-148). De auteur had het geluk goed bewaarde lijsten van bedeeden met een tussenruimte van zo ongeveer veertig jaar te ontdekken. Zij heeft ze chronologisch en topografisch binnen de Gentse parochies bestudeerd. Daarenboven beschikte zij over een lijst van bedelaars uit 1777-1781. Er schijnt zich een duidelijke verarming te hebben voltrokken. Een klassensegregatie bestond in de achttiende eeuw te Gent klaarblijkelijk nog niet. De welvarende parochies uit de vijftiende eeuw waren dat ook in deze tijd, terwijl in de achttiende-eeuwse armere buurten precies de beluiken die men van de eerste helft van de negentiende eeuw kent, geconcentreerd zijn.

A. M. Vermeulen, 'De woning als criterium van de sociale doorsnede. Gent omstreeks 1834' (149-165) onderzocht in een steekproef het Gentse primitieve kadaster van 1834 en de Gentse bevolkingsregisters van 1833-1837. Ofschoon de woning inderdaad een vrij gevoelige indicatie is van de sociale status die de bewoner beoogt, kleven er toch ook nadelen aan. De auteur signaleerde wel dat door zijn optie meergezinswoningen te behandelen als de gelijkvloerse woning van het gezin een te gunstige indruk van de 'middenklasse' wordt bekomen, maar hij vergeet dat sociale status en prestige vooral het resultaat van het oordeel van de anderen zijn.

E. van Haute, 'Methodologie van de studie naar de dynamiek op het platteland. Het land van Hoogstraten in de 19e eeuw' (167-178) is een opstel over de problematiek en de heuristiek van een onderzoek naar de evolutie van een plattelandsdorp in de Kempen. Concrete gegevens of voorbeelden zijn in het stuk zeldzaam.

L. Dhaene, 'De functie van het grondbezit in de sociale structuur op het platteland en in de verhouding tussen stad en platteland. Het bepalen van processen van sociaal-economische dominantie: Zingem 1845-1895' (179-213). Ook deze auteur gaat uit van de opvatting dat sociale geschiedenis rekening moet houden met een dubbele

realiteit: le het sociaal niveau op basis van duidelijke en zichtbare criteria; 2e de evaluatie die het individu maakt van zijn sociale situatie, met andere woorden zijn sociaal bewustzijn (183). Het wil ons voorkomen dat daarnaast een derde niet minder belangrijke sociale realiteit te bestuderen is, met name de evaluatie die anderen van iemand maken, zijn sociaal prestige dus. De kadastrale waarde van het bewoonde huis zou binnen bepaalde perken een bevredigende graadmeter kunnen zijn voor de twee eerste realiteiten; de derde ontsnapt ons daarbij nagenoeg helemaal. Ook een studie van de bezitsverdeling aan de hand van het kadaster kan dit niet verhelpen.

De besproken bundel zal door zijn in concrete gevallen uitgewerkte problematiek en methodologie hoofdzakelijk betreffende Vlaanderen, hopelijk stimulerend werken op het onderzoek ook buiten de Gentse universiteit. De bundel is een duidelijke stap voorwaarts tegenover andere studies die nagenoeg uitsluitend op de stratificatie van de vermogens gericht waren, maar als sociale geschiedenis inderdaad 'het geheel van de samenleving en meer bepaald de relaties tussen de diverse groepen' (3) moet behandelen, dan zal in de nabije toekomst ondermeer ook aandacht moeten worden besteed aan het sociale prestige dat in deze bundel nog niet of nauwelijks aan de orde kwam. Ook de sociale mobiliteit is maar nauwelijks te vatten in een analyse van twee chronologisch uit elkaar liggende momentopnamen. In die richting moet de methodologie duidelijk nog worden aangepast.

R. van Uytven

L'initiative publique des communes en Belgique. Fondements historiques (ancien régime). Het openbaar initiatief van de gemeenten in België. Historische grondslagen (ancien régime). 11e colloque international. 11de internationaal colloquium Spa, 1-4 sept. 1982. Actes. Handelingen (Historische uitgaven LXV; Brussel: Gemeentekrediet van België, 1984, 757 blz., BF 1500,-).

Sedert 1962 richt het Gemeentekrediet van België om de twee jaar een geschiedeniscolloquium in. Het elfde internationale colloquium van 1982 had als algemeen thema de historische grondslagen van het openbaar initiatief van de gemeenten in België tijdens het ancien régime. Het colloquium van 1984 is gewijd aan hetzelfde thema maar in de hedendaagse periode. Van de bijdragen, qua lengte variërend van 8 tot meer dan 80 bladzijden, zijn sommige syntheses van bekende maar disparate gegevens, andere brachten heel wat nieuwe inzichten. Er een kritische bespreking, zelfs een samenvatting van te geven binnen een beperkt aantal regels is onbegonnen werk. Om een idee te geven van de behandelde materies en van de al dan niet uitgebreide uitwerking geven we er de voorkeur aan de bijdragen kort op te sommen en dan in te gaan op de magistrale synthese door Prevenier.

Een eerste reeks bijdragen had de openbare diensten van één of een groep gemeenten tot onderwerp en dit voor het gehele ancien régime of voor enkele eeuwen. Van die aard waren de bijdragen van R. van Uytven over Leuven (ancien régime, 21-43), E. Hélin over de Luikse steden (einde ancien régime, 45-62), M. Boone over Gent (veertiende-vijftiende eeuw, 71-114), B. Dumont over de dorpsgemeenschappen in de oude landen van Dalhem en Limburg (zeventiende-achttiende eeuw, 115-137), D. Morsa over Hoei (zeventiende-achttiende eeuw; in het bijzonder de economische